

Türk Hukukunda Hâkimiyet Sözleşmeleri

Mustafa YAVUZ*

Özet

Alman hukukunda “konzern”, Birleşik Krallık hukukunda da “group of companies” şeklinde isimlendirilen “şirketler topluluğu”, Türk hukukunda ilk defa 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda düzenlenmiştir. Anılan Kanuna göre hâkim şirkete doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan şirketler, onunla birlikte şirketler topluluğunu oluşturur. Şirketler topluluğu fiili olarak oluşabileceği gibi sözleşmesel olarak da oluşabilir. Sözleşmeye dayalı şirketler topluluğu ise bir ticaret şirketi ile diğer şirketler arasında borçlar hukukuna göre akdedilen bir hâkimiyet sözleşmesiyle meydana gelir. Söz konusu sözleşme ile hâkim şirket, bağlı şirketi hâkimiyeti altında tutabilmekte ve bu şirkete bağlayıcı talimat verme yetkisine sahip olmaktadır. Hâkimiyet sözleşmesinin geçerli olabilmesi için ilgili sözleşmenin bağlı şirketin genel kurulunca onaylanması ve ticaret siciline tescil ve ilan ettirilmesi şarttır. Ancak, sözleşmenin geçersizliği, bu Kanun ile diğer kanunlardaki şirketler topluluğuna dair yükümlülükler ve sorumluluklara ilişkin hükümlerin uygulanmasına engel oluşturmaz. İşte bu çalışmada, Türk hukukunda hâkimiyet sözleşmeleri detaylı olarak incelenmiş ve ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şirketler Topluluğu, Hâkim Şirket, Bağlı Şirket, Hâkimiyet Sözleşmesi, Tescil.

JEL Sınıflama Kodları: K12, K29, K40.

The Control Agreements in Turkish Law

Abstract

The “group of companies”, which is named “konzern” in German law and “group of companies” in UK law, is first regulated in Turkish Commercial Code No. 6102 in Turkish law. According to the aforementioned Code, controlled companies shall be considered to be under single management due to their subsidiarity to a controlling company directly or indirectly. The group of companies can either be formed in an actual or contractual manner. Contract-based group of companies are formed by a control agreement between a trading company and other companies in accordance with the law of obligations. With the mentioned contract, the controlling company can keep the affiliated company under its control and has the authority to give binding instructions to this company. In order for the control agreement to be effective, it is necessary to approve the relevant agreement by the general assembly of the affiliated company and to be registered and announced in the trade registry. However, any invalidity of the agreement shall not prevent the application of provisions concerning obligations and liabilities for groups of companies in this Code and other laws. Here, in this study, the control agreements in Turkish law are examined and discussed in detail.

Keywords: Group of Companies, Controlling Company, Affiliated Company, Control Agreement, Registration.

JEL Codes: K12, K29, K40.

* Ticaret Uzmanı, Ticaret Bakanlığı, myavuz20@yahoo.com

1. Giriş

Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde AB müktesebatına uyum sağlamayı, Türk işletmelerinin uluslararası piyasaların tam anlamıyla bir parçası olmasını, teknolojik gelişmeleri ticari hayata aktarmayı ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun¹ (ETTK) aksayan ve eksik yönlerini telafi etmeyi amaçlayan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK), 1 Temmuz 2012 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu Kanunda, şirket tüzel kişiliğinin ve ortakların hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin önemli düzenlemeler yapılmış olup, bunlardan birisini de, “şirketler topluluğuna” ilişkin hükümler oluşturmaktadır. ETTK döneminde, her ticaret şirketinin bağımsız bir tüzel kişiliğe sahip olması kuralından yola çıkılarak, şirketler topluluğu bünyesinde bulunan bağlı şirketlerin, ekonomik olarak da bağımsız oldukları sonucuna varılıyordu. Bu durumda, özellikle sorumluluk hukuku açısından, hakkaniyete aykırı sonuçların doğmasına neden oluyordu. Ekonomik hayat gerçeği ile hukuk kurallarının çelişmemesi gerektiği düşüncesinden hareketle TTK’da, hukukumuzda ilk defa olmak üzere, “şirketler topluluğu” terimi altında bağlı işletmeler hukukuna ilişkin temel kurallar düzenlenmiş ve “birbirleriyle ortaklık ilişkisi olan her şirket bağımsız olarak hareket eder” yönündeki anlayış terk edilmiştir (Çakır Çelebi, 2018:19). TTK’da şirketler topluluğuna ilişkin hükümlere yer verilmesiyle, mevzuattaki boşluk giderilmiş, hâkim şirket-bağlı şirket ilişkilerinin bütünsel politikalarla ve yeknesak bir şekilde yürütülmesine imkan sağlanmış (Karahan, Giray, 2012:123) ve bu şirketler arasındaki ilişkiler şeffaflık, hesap verilebilirlik ve menfaat dengesi temelinde kurala bağlanmıştır (Gürbüz Usluel, 2012:282).

¹ 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu, TTK’nın 1533. maddesiyle 1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmıştır.

Şirketler topluluğunun kurulması fiilen veya sözleşmeyle olabilmektedir. Bunlardan sözleşmesel topluluk, bir sözleşmeye ve özellikle “hâkimiyet sözleşmesi” olarak adlandırılan, hâkim yapıya bağlayıcı talimat verme yetkisini bahşeden ve sözleşmeyle kurulan (fiilen oluşmayan) topluluktur (Poroy, Tekinalp ve Çamoğlu, 2017:686). Dolayısıyla, sözleşmesel şirketler topluluğunun temeli, hâkimiyet sözleşmesine dayanmaktadır. Hâkimiyet ilişkisinde talimat veren hâkim şirket ve talimat alan bağlı şirket olmak üzere ikili bir yapı bulunmaktadır.

İşte bu çalışmada, şirketler hukukunda hâkimiyet sözleşmeleri tüm yönleriyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

2. Genel Olarak Şirketler Topluluğu

“Şirketler Topluluğu”, TTK’nın “Ticaret Şirketleri” başlıklı ikinci kitabının “Genel Hükümler” başlıklı birinci kısmında 195 ilâ 209. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu hükümlerin ihdasında, çoğunlukla Alman Paylı Ortaklıklar Kanunundaki (Aktiengesetz) hükümlerden ve Forum Europeumun (FE) önerilerinden esinlenilmiştir. Anılan Kanunun 195. maddesinin birinci fıkrasında “kontrol” ölçütüne uygun olarak hâkimiyet olanaklarının araçları sayılmıştır. Bu kapsamda, söz konusu fıkranın (a) bendinde, bir ticaret şirketinin, diğer bir ticaret şirketinin, doğrudan veya dolaylı olarak; ‘oy haklarının çoğunluğuna sahip olduğu’ veya ‘şirket sözleşmesi uyarınca yönetim organında karar alabilecek çoğunluğu oluşturan sayıda üyenin seçimini sağlayabildiği’ veya ‘kendi oy hakları yanında, bir sözleşmeye dayanarak, tek başına veya diğer pay sahipleri ya da ortaklarla birlikte, oy haklarının çoğunluğunu oluşturduğu’ hallerde “şirketler topluluğu” varlığının oluştuğu kabul edilerek, hâkimiyeti elinde tutan şirketin “hâkim”, diğer şirketin ise “bağlı” şirket olduğu kabul edilmiştir. O halde, sayılan araçlardan herhangi birinin varlığı halinde

fiili şirketler topluluğu meydana gelmekte ve bu şirketlerden en az birinin merkezi Türkiye’de ise TTK’daki şirketler topluluğuna ilişkin hükümler uygulanmaktadır. Bunların yanında ayrıca, aynı fıkranın (b) bendinde, ilerleyen bölümlerde detaylı olarak açıklanacağı üzere, *‘bir ticaret şirketinin, diğer bir ticaret şirketini, bir sözleşme gereğince veya başka bir yolla hâkimiyeti altında tuttuğu durumlarda da şirketler topluluğunun oluştuğu’* hükme bağlanmıştır.

Bu açıklamalar bağlamında, şirketler topluluğu, “bağımsız olan bir veya birden fazla şirket üzerinde kanunda belirlenen şartlar çerçevesinde bir teşebbüs ya da ticaret şirketinin doğrudan ya da dolaylı olarak hâkimiyet kurması halinde oluşan ve tüzel kişiliği bulunmayan topluluk” şeklinde tanımlanabilir (Şener, 2015:175).

Öte yandan TTK, bazı durumlarda hâkim şirket bağlı şirket ilişkisini karine olarak kabul etmektedir (Çetiner ve Bozkurt Yüksel, 2017:276). Nitekim bahsi geçen Kanunun 195/2. maddesinde, bir ticaret şirketinin başka bir ticaret şirketinin paylarının çoğunluğuna veya onu yönetebilecek kararları alabilecek miktarda paylarına sahip bulunması, birinci şirketin hâkimiyetinin varlığına karine kabul edilmiştir. Nitekim her durumda bir sermaye şirketinin paylarının çoğunluğuna sahip olmak esasında hâkimiyetin kurulması için yeterli olmayabilir. Bu noktada, önemli olan oy haklarının çoğunluğuna sahip bulunmaktır. Çünkü oyda imtiyaz hakları ve yönetim organındaki çoğunluk, sermaye çoğunluğunu tamamen etkisiz duruma getirebilir.

Diğer taraftan, bir hâkim şirketin, bir veya birkaç bağlı şirket aracılığıyla bir diğer şirkete hâkim olması, dolaylı hâkimiyeti gösterir. Bu çerçevede, hâkim şirkete doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan şirketler, onunla birlikte şirketler topluluğunu oluşturur. Hâkim şirketler ana, bağlı şirketler ise yavru şirket konumundadır.

Son olarak belirtelim ki, kanun koyucu, şirketler topluluğu içerisinde yer alan şirketlerin organları ile bunların ve yöneticilerinin hak ve yükümlülüklerini, hâkim şirkete ve bağlı şirkete göre ayrı düzenlemiştir.

3. Şirketler Topluluğu Bağlamında Hâkimiyet Sözleşmeleri

3.1. Genel Olarak

Şirketler topluluğu kapsamında hâkim şirket-bağlı şirket ilişkisi ve bu ilişkinin hangi hallerde var olduğu TTK’nın 195. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde düzenlenmiş ve bunlardan (b) bendinde, *“Bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketini, bir sözleşme gereğince veya başka bir yolla hâkimiyeti altında tutabiliyorsa”* hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemeyle, şirketler topluluğunun hâkimiyet sözleşmeleri ile de oluşabileceği kabul edilmiştir.

Esasen kanun koyucu, yalnızca fiili topluluğu kabul etmiş, sözleşmesel topluluğa ilişkin ayrı hükümler öngörmemiş, ancak bu hali de yukarıda yer verilen hükümle tanımıştır. Söz konusu hükme göre, şirketler arasında hâkimiyet sözleşmesi akdedildiği takdirde sözleşmesel şirketler topluluğunun varlığı gündeme gelmektedir. Başka bir anlatımla, sözleşmesel şirketler topluluğu, hâkimiyet sözleşmesi ile oluşmaktadır. Burada kastedilen borçlar hukuku bağlamında hâkimiyet sözleşmeleridir (Poroy, Tekinalp ve Çamoğlu, 2017:711; Pala, 2019:52). Bu durumda, şirketler topluluğu, hâkim şirketin, hâkimiyeti altına alacağı topluluk üyesi bağlı şirketlerle yapacağı bir sözleşme ile oluşmaktadır.

Hâkimiyet sözleşmesi kapsamında hâkim şirket, bağlı şirkete, hedeflerin tespiti, şirketin faaliyetlerinin koordine edilmesi ile üst düzey yönetiminin belirlenmesi gibi şirketin yönetimine ilişkin temel konularda talimat verir; ancak

bağlı şirketin günlük faaliyetlerine ve işleyişine müdahale etmez (Yanlı, 2013:6).

Öte yandan, TTK md. 195/1-b'ye göre sözleşmesel olarak bir şirketin diğer bir şirketi hâkimiyeti altında tutabilmesi “bir sözleşme” yanında “başka bir yolla” da olabilmektedir. Hâkimiyetin “başka bir yolla” ne şekilde olabileceğine ilişkin kısaca bilgi vermek gerekirse, öncelikle söz konusu ibare geniş yoruma olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, pay sahipleri sözleşmeleri, birleşmeler, bölünmeler, pay alımları da bu kapsamda değerlendirilir.²

3.2. Tanımı

Hâkimiyet sözleşmesi, TTK md. 195/1-b'de yer almışsa da, anılan Kanunda tanımlanmamış ve detaylı olarak düzenlenmemiştir. Zikredilen Kanunda, hâkimiyet sözleşmesine ilişkin sadece birkaç hükme yer verilmiştir. Mevzuatta detaylı olarak düzenlenmediği halde Türkiye'nin hâkimiyet sözleşmesinin tanınmasının sebebi, bu sözleşmelerin vatani olan Almanya ile yakın ticari ilişkilerdir. Öyle ki, TTK'da hâkimiyet sözleşmelerini geçerli kabul etmeseydi, şirketler topluluğuna ilişkin hükümler, Almanya'da kurulmuş olan bir hâkimiyet sözleşmesi kapsamındaki bir Türk şirketine veya teşebbüsüne uygulanamayacaktı (Tekinalp, 2013:548).

Hâkimiyet sözleşmesinin tanımı Ticaret Sicili Yönetmeliğinde yapılmış olup, zikredilen Yönetmeliğin 106/1. maddesinde bu sözleşme, *“aralarında doğrudan veya dolaylı iştirak ilişkisi bulunmayan, bulunsa bile bu ilişkiden bağımsız ve soyutlanmış bir şekilde taraflardan birinin, sermaye şirketi olan diğerinin yönetim organına hiçbir şarta bağlı olmadan talimat verme yetkisini içeren sözleşme”* şeklinde tanımlanmıştır. Başka bir deyişle, hâkimiyet sözleşmesi, birbirinden

bağımsız şirketlerin bir topluluk ilişkisi kurulması amacıyla kontrollerini kısmen veya tamamen başka bir şirkete bıraktıkları sözleşmedir.

Bu çerçevede, hâkimiyet sözleşmesi ile bir şirket diğer bir şirketin yönetimine sahip olmak konusunda anlaşmaktadır. Burada hâkim şirkete verilen yetki, bağlı şirkette oy kullanma yetkisi değil, bağlı şirkete talimat verme yetkisidir. Yapılacak sözleşmede hâkim şirket konumunda olan şirketin, bağlı şirkette pay sahibi olmasına gerek bulunmamaktadır (Karahan ve Giray, 2012:134). Dolayısıyla, sözleşmesel şirketler topluluğunda hâkimiyetin dayanağı ne sermaye, ne oy, ne de yönetim organlarında üye çoğunluğudur. Başka bir anlatımla, hâkim şirket; sermaye, oy veya yönetim organında üye çoğunluğu gibi kriterler aranmaksızın, bağlı şirket üzerinde sevk ve idare yetkilerine sahip olmaktadır (Bilgili ve Demirkapı, 2013:126). Bu sözleşme ile hâkim şirkete, bağlı şirketin yönetim organına ait idare yetkisi verilerek, bağlı şirketin kontrol altında tutulması sağlanmaktadır. Hâkim şirketin söz konusu kontrol yetkisini fiilen kullanıp kullanmadığı gözetilmeksizin, her durumda sözleşmeden kaynaklanan bir hâkimiyet durumu ortaya çıkmaktadır.

Bu arada, hâkimiyet sözleşmeleri, bir tarafın daha güçlü olduğu sözleşmelerdir. Zira yukarıda açıklandığı üzere, bu sözleşmenin tarafı olan hâkim şirket, hâkimiyetini söz konusu sözleşmenin kendisine verdiği yetki ile sözleşmenin diğer tarafını oluşturan bağlı şirket konumundaki şirkete verdiği talimatlarla kullanmaktadır (Tekinalp, 2013:548).

Diğer taraftan, uygulamada kredi sözleşmeleri ile pay sahipleri sözleşmelerinin hâkimiyet sözleşmesi olup olmadığı hususu öğretide tartışmalıdır. Durum böyle olmakla birlikte, Ticaret Sicili Yönetmeliğinde bahsi geçen husus açıklığa kavuşturulmuştur. Zira anılan Yönetmeliğin 106.

2 Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Adalet Komisyonu Raporu, Esas No:1/324, S.Sayı:96 (<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss96.pdf>) (Erişim-20/07/2020).

maddesinde, kredinin geri ödenmesini sağlamak amacıyla, geri ödemeyi tehlikeye düşürebilecek işlemler bakımından işlem yapılmadan önce kredi alanın, kredi veren kuruluştan onay alması şartını öngören sözleşmeler (kredi sözleşmeleri) ile şirketin taraf olmadığı, tüm veya bazı pay sahiplerinin şirketin yönetimi ve pay sahiplerinin hakları ve borçları ile ilgili olarak pay sahipleri arasında imzalanmış olan sözleşmelerin (pay sahipliği sözleşmelerinin) hâkimiyet sözleşmesi olarak kabul edilmeyeceği hükme bağlanmış, ancak sayılan bu durumların, TTK'nın 195. maddesindeki şartların varlığı halinde hâkimiyeti ortadan kaldırmayacağı ayrıca vurgulanmıştır.

3.3. Sözleşmenin Şekil Şartları

Türk hukukunda hâkimiyet sözleşmesinin şekli hakkında açık bir hükme yer verilmemiştir. Bununla birlikte, TTK'nın 198/3. maddesinde, hâkimiyet sözleşmelerinin geçerli olabilmesi için bu sözleşmelerin ticaret siciline tescil ve ilan şart olduğu hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla, anılan sözleşmelerin hukuk âleminde sonuç doğurabilmesi için ticaret siciline tescilli ve Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilanı zorunludur. Başka bir deyişle, aleniliği ve üçüncü kişilerin haberdar olmasını sağlayan tescil ve ilan, hâkimiyet sözleşmesinin geçerlilik şartıdır. Tescil işlemi ise talimat alan şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki ticaret sicili müdürlüğünce yapılır. Hâkimiyet sözleşmesi nedeniyle talimat verme yetkisini haiz olan tarafın yerleşim yerinin veya merkezinin yurtdışında bulunması ve sözleşmenin yurtdışında düzenlenmiş olması veya yabancı hukuka tabi olması durumunda da, tescil aynı yere yaptırılır.

Öte yandan, TTK'da veya başka bir mevzuatta hâkimiyet sözleşmelerinin yazılı yapılacağına dair açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, mezkûr sözleşmelerin ticaret siciline tescilli şart olduğundan, sicile yazılı bir sözleşme metninin

verilmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, tescil ve ilan yükümlülüğü, sözleşmenin yazılı yapılması zorunluluğunu doğurmaktadır. O halde, söz konusu işlemin gereği olarak hâkimiyet sözleşmeleri yazılı bir şekilde yapılmalıdır. Sözleşmenin yazılı şekilde yapılması ile hâkimiyet ilişkisi kayıt altına alınmış olmaktadır. Lakin yazılı şekil bir geçerlilik şartı olmayıp, sözleşmenin ispatı için gereklidir.

Yeri gelmişken, hâkimiyet sözleşmesinin yabancı dilde olması halinde taraflar, noter onaylı Türkçe çevirisini ticaret siciline verirler. Hatta somut olayın özellikleri dolayısıyla ticaret sicili müdürlüğü başka belgelerin de kendisine verilmesini talep edebilir (Ticaret Sicili Yönetmeliği md. 106).

Diğer taraftan, yukarıda değinildiği üzere, hâkimiyet sözleşmesinin geçerliliği için anılan sözleşmenin ticaret siciline tescil ve ilanı zorunludur. Bu zorunluluk, sözleşmenin aleniyete kavuşmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak sözleşme, hâkimiyet sözleşmesi niteliğinde olup da, tescil gibi geçerlilik şartlarından bazıları eksikse, sözleşme geçersiz olsa da, hem hâkimiyetin varlığı hem de hâkimiyet varsayımı kabul edilir. Nitekim TTK'nın 198/3. maddesinde, *“Sözleşmenin geçersizliği, bu Kanun ile diğer kanunlardaki şirketler topluluğuna dair yükümlülüklerle ve sorumluluklara ilişkin hükümlerinin uygulanmasına engel olmaz.”* denilmektedir. Bu hüküm, geçersizliğin, özellikle hâkimiyetin varlığı halinde uygulanacak hükümlerden kaçmanın yolu olmaması için bilinçli olarak öngörülmüştür. Bu durumda, tescil edilmemiş olmak hâkim şirket açısından hâkimiyet sözleşmesinin geçersizliği için sebep sayılmakla birlikte, ortakların ve alacaklıların korunması açısından yükümlülüklerin ve sorumlulukların devam ettiği kabul edilmiştir. Mezkûr hüküm uyarınca, tescil edilmemiş hâkimiyet sözleşmesine dayanılmaz, fakat sorumluluk ve yükümlülük doğar. Başka bir anlatımla, taraflar arasında bir hâkimiyet sözleşmesi olmakla birlikte, bunun tescil

ettirilmeyip saklanması ve kötüye kullanılması halinde taraflar yükümlülükten ve sorumluluktan kurtulamaz. Burada yükümlülük ile TTK'nın 197, 201, 198, 199, 201. maddelerine; sorumluluk ile de aynı Kanunun 202, 203-206 ve 209. maddelerine işaret edilmiştir (Poroy, Tekinalp ve Çamoğlu, 2017:712; Dinç, 2017:266; Eriş, 2017:1999).

Son olarak ifade edelim ki, Ticaret Sicili Yönetmeliğinin 106/2. maddesi uyarınca hâkimiyet sözleşmesinin geçerli olabilmesi için bağlı şirketin genel kurulunca onaylanması gerekmektedir. Bu konuda, mevzuatta ağırlaştırılmış nisap öngörülmemiştir. Kanaatimizce, hâkimiyet sözleşmesinin genel kurulca onaylanmasında şirketin türüne göre TTK'da öngörülen olağan nisaplar uygulanmalıdır (Aksi görüş için bkz: Pulaşlı, 2013:158). Ancak, anılan Yönetmelikte zikredilen sözleşmenin hâkim şirketin genel kurulunca da onaylanıp onaylanmayacağına dair bir hükme yer verilmemiştir. Bununla beraber, Ticaret Bakanlığınca yürürlüğe konulan Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 30. maddesinde, genel kurulların devredilemez görev ve yetkileri sıralanmış, hâkimiyet sözleşmesinin onaylanması da bu yetkiler arasında sayılmış, ancak bu hususta hâkim-bağlı şirket ayrımı yapılmamıştır. Buradan hareketle, hâkimiyet sözleşmesinin hâkim şirketin genel kurulunca onaylanması gerektiği sonucuna ulaşılabilir. Ancak uygulamada, ticaret sicilleri, hâkimiyet sözleşmelerine dair işlemlerde yalnızca bu sözleşmenin bağlı şirketin genel kurulunca kabulünü yeterli görmekte, hâkim şirket genel kurulu kararını aramamaktadır.³

³ <https://www.ito.org.tr/tr/hizmetler/ticaret-sicili-islemleri/tescil-islemleri/sirketler-toplulugu> (Erişim-20.07.2020).

3.4. İçeriği

Hâkimiyet sözleşmesinin içeriği, borçlar hukukunda yer alan sözleşme serbesti ilkesi bağlamında taraflarca belirlenebilir. Ancak, bir hâkimiyet sözleşmesinin varlığından bahsedebilmek için hâkim tarafın, diğer şirketin yönetim organına bağlayıcı talimat verme yetkisinin açık ve ayrıntılı bir şekilde ve geniş kapsamlı hükümlerle düzenlenmiş olması, ancak sözleşmenin topluluk dışında herhangi bir üçüncü kişi menfaatine yapılmamış olması gerekir. Keza, söz konusu sözleşme ile hâkim şirkete, bağlı şirketin temel politikaları hakkında karar alabilecek nitelikte yönetim devri yapılmış olmaktadır. Bu noktada, sözleşmede hâkim ortağın hâkimiyet kurmasına engel hükümlere yer verilmemelidir. Bunun yanında, hâkim şirketin talimat hakkının belirli işletme politikalarını tespit etmesi veya talimat hakkını belirli konularda kullanması şeklinde kısmi bir hâkimiyet sözleşmesinin yapılmasında da bir engel bulunmamaktadır. Öyle ki, bu tür sözleşmelerin sınırlı yönetim fonksiyonu devri olsa da kontrolü sağlaması halinde hâkimiyet sözleşmesinin varlığından söz etmek mümkündür. Zira burada önemli olan kısmen de olsa temel konularda kontrolün hâkim şirkete bırakılmış olmasıdır (Demirtaş, 2014:17).

O halde, hâkimiyet sözleşmesi ile bağlı şirketin yönetim organının sahip olduğu devredilemeyenler haricindeki yetkilerin tümü veya bir kısmı hâkim şirkete devredilebilir. Bağlı şirketin yönetim organının sahip olduğu devredilebilir tüm yetkilerin devredilmesinin yanı sıra, yalnızca belirli bir alan veya faaliyete ilişkin, örneğin; finansman, satın alma, personel istihdamı gibi konularla sınırlı olarak da kısmi hâkimiyet sözleşmesi yapılabilir (Sancak, 2019).

Bu arada, TTK'nın 203. maddesi uyarınca tam hâkimiyet halinde "tam hâkim" olan ticaret şirketi, bağlı şirkete bağlayıcı (diğer tarafın uymakla

yükümlü olduğu) talimatlar vermek yetkisini haizdir. Bu halde, hâkimiyet sözleşmesi de sözleşmenin hâkim tarafına muhakkak bağlayıcı ve bağlı tarafın mutlaka uymakla yükümlü olduğu talimat verme yetkisini sağlamalıdır. Öte yandan, hâkim tarafın vereceği talimat, sözleşmenin bağlı tarafının tüm organlarını bağlar. Ancak, organlar ve yönetim, yetkilerini ve görevlerini hâkimiyet sözleşmesinin hâkim tarafına devretmiş değildir (Tekinalp, 2013:549).

3.5. Sözleşmenin Tarafları

Hâkimiyet sözleşmesinin tarafları, hâkim şirket ile bir veya daha şirketten oluşan bağlı şirketlerdir. TTK'nın 195/1-b maddesinden, hâkimiyet sözleşmesinin bir ticaret şirketi ile diğer bir ticaret şirketi" arasında yapılabileceği sonucu çıkmaktadır. Bununla birlikte, Ticaret Sicili Yönetmeliğinin 106/1. maddesinde hâkimiyet sözleşmesi tanımlanırken, *"aralarında doğrudan veya dolaylı iştirak ilişkisi bulunmayan, bulunsa bile bu ilişkiden bağımsız ve soyutlanmış bir şekilde taraflardan birinin, sermaye şirketi olan diğerinin yönetim organına (...)"* ibaresi kullanılmıştır. Ayrıca, aynı maddenin son fıkrasında, birinci fıkrada yer alan "yönetim organına" ibaresinin anonim şirketlerde "yönetim kuruluna", limited şirketlerde "müdürlere" ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde ise "yöneticilere" ibaresini ifade ettiği açıkça belirtilmiştir. Bu durumda, hâkimiyet sözleşmelerinde hâkim şirket, bir ticaret şirketi (kollektif, komandit, anonim ve limited şirket ile kooperatif) olabileceken, bağlı şirket ancak bir sermaye şirketi (anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket) olabilecektir.

Öte yandan, şirketler topluluğunda bir teşebbüs⁴ hâkim şirket olabiliyorken, hâkimiyet

4 TTK'nın 195/5. maddesinde, şirketler topluluğunun hâkiminin, merkezi veya yerleşim yeri yurt içinde veya dışında bulunan, bir teşebbüs olması hâlinde de, bu Kanundaki şirketler topluluğuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı, hâkim teşebbüsün tacir sayılacağı belirtilmiştir.

sözleşmesinde belirtildiği üzere sadece ticaret şirketleri yöneten konumunda olabilmektedir. Dolayısıyla, bir teşebbüs sözleşmenin yöneteni olamaz.

Bu arada uygulamada, bir hâkim şirket, bağlı şirketinin ortağı olabilmektedir. Böylece, ortak olan hâkim şirketin, bağlı şirketin genel kurulunda oy kullanması gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Ancak, TTK md. 436 uyarınca anonim şirket ortakları, kendilerinin hâkimiyetleri altındaki sermaye şirketleri ile şirket arasındaki kişisel nitelikte bir işe veya işleme dair müzakerelerde oy kullanamamaktadır. O halde, bağlı şirketin ortağının, hâkim şirketin ancak özel menfaat sağlamak amacı taşımayan bir iş ve işleme ilişkin müzakerelerde oy kullanması mümkündür (Süsoy, 2014).

3.6. Tarafların Yükümlülükleri

Hâkimiyet sözleşmesi, borçlar hukukuna tabi olan bir sözleşme türü olmakla birlikte, karşılıklı ve iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğindedir. Hâkimiyet sözleşmesi ile taraflar birbirlerine karşı edim yükümlüğü altına girmektedir. Bunun sonucu olarak, hem hâkim şirket, hem de bağlı şirketin, hâkimiyet sözleşmesinde kararlaştırılan hususlara uygun davranması gerekir (Yılmaz ve Dülgerler, 2016:182).

3.6.1. Hâkim Şirketin Yükümlülükleri

Hâkimiyet sözleşmesi uyarınca hâkim şirket, bağlı şirkete karşı, tedbirli ve özenli davranma yükümlülüğü altındadır. Hâkimiyet sözleşmesinin amacı, topluluğu oluşturan tüm şirketlerin tek elden yönetilerek, bu şirketlerin ortak koordinasyonunun ve menfaatlerinin sağlanmasıdır. Hâkim şirket, kendisine verilen bu idare yetkisini dürüstlük kuralı çerçevesinde hukuka uygun olarak kullanmakla yükümlüdür. Hâkim şirketin, kendisine verilen yetkileri kötüye kullanması durumunda, bağlı

şirketin uğradığı kayıpları karşılama yükümlülüğü doğmaktadır (Yılmaz ve Dülgerler, 2016:182).

Öte yandan, TTK'nın "Güvenden doğan sorumluluk" başlıklı 209. maddesi uyarınca, hâkim şirket, topluluk itibarının, topluma veya tüketiciye güven veren bir düzeye ulaştığı hâllerde, bu itibarın kullanılmasının uyandırdığı güvenden sorumludur. Söz konusu sorumluluğun işlevi, topluluk itibarının bağlı şirketçe kullanılarak, üçüncü kişilerde hâkim şirkete karşı güven oluşturulmak suretiyle, bunların bağlı şirket ile hukuki ilişki kurmaya sevk edilmesi, ancak bu güvenin daha sonra hâkim şirketçe doğruluk ve güven kurallarına aykırı olarak yıkılması sebebiyle haklı beklentileri boşa çıkan üçüncü kişinin uğradığı zararların giderilmesidir. Hâkim şirket, teknik anlamda bir sözleşme akdetmiş olmamasına ve bağlı şirketle üçüncü kişi arasındaki ilişkiye yabancı olmasına rağmen, bağlı şirketle üçüncü kişi arasında ilişki kurulmasına itibarı ve bunun oluşturduğu güven ile dolaylı da olsa müdahil olduğundan, oluşturulan güvenin yıkılmasından kaynaklanan zararı tazminle yükümlüdür.

3.6.2. Bağlı Şirketin Yükümlülükleri

Hâkimiyet sözleşmesi uyarınca bağlı şirketin yönetim organı, sadakat ve özen yükümlülüğü çerçevesinde hâkim şirket tarafından verilen talimatları yerine getirmekle yükümlüdür. Bağlı şirket bu yükümlülüğünü, hâkim şirketin talimatları doğrultusunda gerçekleştirir. Bununla birlikte, bağlı şirketin yönetim organı, TTK'nın 199. maddesi bağlamında faaliyet yılının ilk üç ayı içinde şirketin hâkim ve bağlı şirketlerle ilişkileri hakkında bir rapor⁵ düzenlemesi gerekir. Ayrıca, bağlı

5 Düzenlenen raporda, şirketin geçmiş faaliyet yılında hâkim şirketle, hâkim şirkete bağlı bir şirketle, hâkim şirketin yönlendirmesiyle onun ya da ona bağlı bir şirketin yararına yaptığı tüm hukuki işlemlerin ve geçmiş faaliyet yılında hâkim şirketin ya da ona bağlı bir şirketin yararına alınan veya alınmasından kaçınılan tüm diğer önlemlerin açıklaması yapılır. Hukuki işlemlerde edimler ve karşı edimler, önlemlerde, önlemin sebebi ve şirket yönünden yarar ve

şirketin hâkim şirket ile yapmış olduğu hâkimiyet sözleşmesine bağlı olarak bağlılık raporu verme yükümlülüğü de vardır. Bunlara ek olarak, bağlı şirket, hâkimiyet sözleşmesi ile birlikte finansal bilgilerini belirli aralıklarla hâkim şirkete iletme yükümlülüğündedir. Böylelikle bağlı şirketin finansal yapısı da hâkim şirket tarafından kontrol edilmiş olur (Yılmaz ve Dülgerler, 2016:183).

3.7. Tarafların Sorumlulukları

TTK'daki şirketler topluluğuna dair hükümler, hâkim şirketin bağlı şirketleri kendi menfaatleri doğrultusunda yönetebilmesine imkân tanımakla birlikte, bağlı şirket üzerindeki hâkimiyetin hukuka aykırı bir biçimde kullanılmasına müsaade etmemektedir (Çelik, 2017:141). Bu hususta kanun koyucu, hâkim ve bağlı şirketler açısından sorumluluk hükümleri sevk etmiştir.

3.7.1. Hâkim Şirketin Sorumluluğu

Hâkim şirket, hâkimiyetini bağlı şirketi kayba uğratabilecek şekilde kullanamaz. Özellikle bağlı şirketi, iş, varlık, fon, personel, alacak ve borç devri gibi hukuki işlemler yapmaya; kârını azaltmaya ya da aktarmaya; malvarlığını aynı veya kişisel nitelikte haklarla sınırlandırmaya; kefalet, garanti ve aval vermek gibi sorumluluklar yüklenmeye; ödemelerde bulunmaya; haklı bir sebep olmaksızın tesislerini yenilememek, yatırımlarını kısıtlamak, durdurmak gibi verimliliğini ya da faaliyetini olumsuz etkileyen kararlar veya önlemler almaya yahut gelişmesini sağlayacak önlemleri almaktan kaçınmaya yönelmez. Bununla birlikte, kaybın,

zararları belirtilir. Zarar denkleştirilmişse, bunun faaliyet yılı içinde fiilen nasıl gerçekleştiği veya şirketin sağladığı hangi menfaatlere ilişkin olarak bir istem hakkı tanındığı ayrıca bildirilir. Rapor, doğru ve dürüst hesap verme ilkelerine uygun olmalıdır. Yönetim kurulu raporun sonunda şirketin, hukuki işlemin yapıldığı veya önlemin alındığı veya alınmasından kaçınıldığı anda kendilerince bilinen hâl ve şartlara göre, her bir hukuki işlemde uygun bir karşı edim sağlanıp sağlanmadığını ve alınan veya alınmasından kaçınılan önlemin şirkete zarara uğratarak uğratmadığını açıklar. Şirket zarara uğramışsa, yönetim kurulu ayrıca zararın denkleştirilip denkleştirilmediğini de belirtir (TTK md. 199).

o faaliyet yılı içinde fiilen denkleştirilmesi veya bunun için nasıl ve ne zaman denkleştirileceği belirtilmek suretiyle en geç o faaliyet yılı sonuna kadar bağlı şirkete denk değerinde bir istem hakkı tanınması durumunda sorumluluk doğmaz. Bununla birlikte, denkleştirme, faaliyet yılı içinde fiilen yerine getirilmez veya süresi içinde denk bir istem hakkı tanınmazsa, bağlı şirketin her ortağı, hâkim şirketten ve onun, kayba sebep olan, yönetim kurulu üyelerinden, şirketin zararını tazmin etmelerini isteyebilir (TTK md. 202).

3.7.2. Bağlı Şirketin Sorumluluğu

Hâkim şirket, bağlı şirketle yaptığı hâkimiyet sözleşmesiyle, bağlı şirkete talimat verme hakkını kazanmakla ve bağlı şirket de bu talimatlara uyma borcunu üstlenmekle beraber, hâkim şirket bağlı şirketin paylarının ve oy haklarının doğrudan veya dolaylı olarak yüzde yüzüne sahip olmadığı, diğer bir ifadeyle aralarında tam hâkimiyet ilişkisi kurulmadığı sürece, hâkim şirket, bağlı şirketi kayba uğratabilecek işlemlerde bulunması ya da onu menfaatine işlemlerde bulunmaktan kaçınması yönünde talimat veremez. Zira sözleşmesel de olsa, bir şirket üzerinde kurulan hâkimiyet, hâkim şirkete bu gücünü bağlı şirketler üzerinde hukuka aykırı olarak kullanma hakkı vermez. Bu nedenle, eğer hâkim şirketin bağlı şirket yönetim organına yönelttiği bir talimat hukuka aykırı ise, örneğin onu kayba uğratabilecek bir işlem yapılmasına sebep olarsa, o takdirde bağlı şirketin yönetim organı bu talimatı yerine getirmekle yükümlü değildir. Aksi takdirde, pay sahiplerine ve alacaklılarına karşı sorumlu olur. (TTK md. 553 vd.). Öyle ki, şirketi kayba uğratabilecek işlemlerin yapılması halinde talimatlara uyulmuş olması yönetim kurulunu sorumluluktan kurtarmaz (Yanlı, 2013:17).

Tam hâkimiyet halinde ise topluluğun belirlenmiş ve somut politikalarının gereği olduğu takdirde, kaybına sebep olabilecek nitelik taşısalar dahi

hâkim şirketin yönetim organı bağlı şirkete talimat verebilir. Bağlı şirketin organları da bu talimatlara uymak zorundadır. Bu nedenle, söz konusu talimatlara uyulması halinde bağlı şirketin yöneticileri sadece alacaklılara karşı sorumlu olabilir. Ortaklar veya bağlı şirket tarafından sorumlu tutulamazlar (Yanlı, 2013:17).

4. Sonuç

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda, ekonomik hayatın bir gerçeği olan, ancak mevzuatta düzenlenmemiş bulunan “şirketler topluluğu” müessesesi bazı temel kurallara bağlanarak yasal zemine kavuşturulmuştur. TTK’da şirketler topluluğu, esas itibarıyla kontrol sistemi üzerine oturtulmuş, fakat hâkimiyet bakımından da bir karine kabul edilmiştir. Anılan Kanuna göre şirketler topluluğu, fiili topluluk (oy hakkında veya karar almada çoğunluk) veya sözleşmeye dayalı olarak topluluk olmak üzere iki şekilde oluşabilmektedir. Sözleşmesel toplulukta, bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketini, bir sözleşme gereğince veya başka bir yolla hâkimiyeti altında tutmakta ve buna bağlı olarak birinci şirket hâkim, diğeri bağlı şirket olmaktadır.

Sözleşmeye dayalı şirketler topluluğunun oluşabilmesi için taraflar arasında bir sözleşmenin akdedilmesi gerekmektedir. Hâkimiyet sözleşmesi olarak isimlendirilen bu sözleşme, aralarında doğrudan veya dolaylı iştirak ilişkisi bulunmayan, bulunsun bile bu ilişkiden bağımsız ve soyutlanmış bir şekilde taraflardan birinin, sermaye şirketi olan diğeri yönetim organına hiçbir şarta bağlı olmadan talimat verme yetkisini içeren sözleşmedir. Hâkimiyet sözleşmesinin geçerli olabilmesi için bağlı şirketin genel kurulunca onaylanması ve ticaret siciline tescil ettirilmesi şarttır. Ayrıca, bu şirketlerden en az birinin merkezinin Türkiye’de bulunması gerekmektedir. Ancak, sözleşmenin geçersizliği, mevzuattaki şirketler topluluğuna

dair yükümlülükler ve sorumluluklara ilişkin hükümlerin uygulanmasına engel teşkil etmez.

Hâkimiyet sözleşmesi kapsamında hâkim şirket bağlı şirkete/şirketlere ve bunların yönetim organlarına bağlayıcı talimat verme yetkisini haiz olmaktadır. Bağlı şirket de bu talimatlara uymakla yükümlüdür. Ancak, hâkim şirketin, hâkimiyetini bağlı şirketi kayba uğratacak şekilde kullanması yasaktır. Aksi takdirde taraflar açısından sorumluluk doğacaktır.

TTK ile birlikte hukukumuza giren ve her geçen gün daha fazla uygulama alanı bulan hâkimiyet sözleşmeleriyle ilgili olarak, tatbikatta yol gösterici olması ve ortaya çıkması muhtemel sorun ve ihtilafları gidermesi bakımından, söz konusu sözleşmelerin mevzuatta daha detaylı ve açıklayıcı bir şekilde düzenlenmesi uygun olacaktır.

Kaynakça

- Bilgili, F. ve Demirkapı, E. (2013), *Şirketler Hukuku*, Bursa, Dora Yayınları.
- Çakır Çelebi, F. B. (2018). "Şirketler Topluluğunda Hâkim Teşebbüs", *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 19-32.
- Çebi, H. (2014). *İşletme Sözleşmeleri*, Ankara, Adalet Yayınevi.
- Çelik, A. (2017). *Ticaret Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Çetiner, S. ve Bozkurt Yüksel, A. E. (2017). *Ticari İşletme ve Şirketler Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Demirtaş, N. S. (2019). *Bağlı Şirketin Borçlarından Dolayı Hâkim Şirketin Sorumluluğu*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi.
- Diñç, S. (2017). *Ticaret Hukuku Bilgisi (Ticari İşletme, Şirketler Hukuku)*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Eriş, G. (2017). *Ticari İşletme ve Şirketler-II*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Gürbüz Usluel, A. E. (Ocak 2012). "Şirketler Topluluğunda Denkleştirme", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, 281-310.
- Karahan, S. ve Giray, R. E. (2012). *Şirketler Hukuku*, Konya, Mimoza Yayınları.
- Pala, G. (2019). *Anonim Şirketler Hukukunda Hâkim Şirket Yönetim Kurulu Üyesinin Bilgi Alma Hakkı*, İstanbul, Koç Üniversitesi.
- Poroy, R., Tekinalp, Ü. ve Çamoğlu, E. (2017), *Ortaklıklar Hukuku II*, İstanbul, Vedat Kitapçılık.

- Pulaşlı, H. (2013). *Şirketler Hukuku Genel Esaslar*, Ankara, Adalet Yayınevi.
- Sancak, H. (2019). *Hâkimiyet Sözleşmesi – Hakların Donması – Şirketler Grubu – Şirketler Topluluğu ve Holding Şirket*, (20/07/2020 tarihinde <http://vergij360.com/2019/06/20/hakimiyet-sozlesmesi-haklarin-donmasi-sirketler-grubu-sirketler-toplulugu-ve-holding-sirket-yymm-hasan-sancak/9> adresinden erişilmiştir).
- Süsoy, E. (2014). *Hâkimiyet Sözleşmeleri*, (20/07/2020 tarihinde <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/hakimiyet-sozlesmeleri/> adresinden erişilmiştir).
- Şener, O. H. (2015). *Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- T.C. Mülga Yasalar (07/06/1956). 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu. Ankara: Resmi Gazete (9353 sayılı).
- T.C. Yasalar (14/02/2011). 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu. Ankara: Resmi Gazete (27846 sayılı).
- Tekinalp, Ü. (2013). *Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku*, Ankara, Vedat Kitapçılık.
- Ticaret Bakanlığı (27/01/2013). Ticaret Sicili Yönetmeliği. Ankara: Resmi Gazete (28541 sayılı).
- Ticaret Bakanlığı (28/12/2012). Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul ve Esasları ile Bu Toplantılarda Bulunacak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Temsilcileri Hakkında Yönetmelik. Ankara: Resmi Gazete (28481 sayılı).
- Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Adalet Komisyonu Raporu, Esas No:1/324, S.Sayısı:96.
- Yanlı, V. (2013). "Hâkimiyet Sözleşmeleri", *Regesta*, Cilt 3, Sayı 1, 3-18.
- Yılmaz, A. ve Dülgerler, M. (2016). "Hâkimiyet Sözleşmelerinde Tarafların Sorumluluk ve Yükümlülükleri", *GSI Articleletter*, 179-190.
- <https://www.ito.org.tr>